

Semnificații ale informațiilor de istorie universală incluse în istoriografia umanistă din țările române

Gheorghe Oprica
opricagg@yahoo.com

Din punct de vedere social-politic, secolul al XVII-lea în Țările Române se caracterizează prin afirmarea deplină a regimului nobiliar, ale cărui manifestări incipiente pot fi identificate încă din secolul anterior. Regimul nobiliar este regimul statului feudal centralizat în care viața politico-economică este monopolizată de câteva mari familii boierești aflate într-o permanentă competiție în lupta pentru putere. Boierimea secolului al XVII-lea se deosebește de boierimea militară din secolele anterioare. Baza puterii ei este de natură economică și constă în exploatarea domeniilor feudale în vederea valorificării producției pe piața internă și externă, ceea ce-i permite să acumuleze mari bogății lichide. O parte dintre acestea erau plasate în băncile din Veneția, Austria, Germania etc.¹ Legăturile comerciale și politice ale acestei noi boierimi și resursele ei financiare au favorizat deschideri noi către Europa și contacte culturale cu școlile și oamenii învățați din Italia, Polonia, Austria, etc. Reprezentanții umanismului românesc din secolul al XVII-lea aparțin acestei noi boierimi, ale cărei interese le exprimă și în operele pe care le scriu. Punctele de contact cu civilizația europeană le-au oferit un permanent termen de comparație pentru civilizația românească. În cadrul civilizației europene ei au căutat să găsească locul cuvenit poporului român. „*Umanismul românesc din secolul al XVII-lea, cel puțin prin vârfurile sale a însemnat o încercare de integrare a culturii române în cultura europeană*”².

Literatura istorică a fost principala armă cu care umaniștii români au încercat să cucerească poporului român un loc în Europa civilizată și creștină. De aici rezultă că umanismul românesc a avut un caracter militant, care îl individualizează în cadrul umanismului european³. Descoperind în originea latină a poporului român o vocație civilizatoare europeană, umaniștii români au argumentat-o în fața Europei cultivate prin lucrări scrise cu acest scop declarat, în limbi de circulație în epocă: „*Cronica Țărilor Moldovei, și Munteniei*” și „*Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*”, scrise de Miron Costin în limba polonă sau „*Hronicul vechimei romanomoldovlahilor*”, scrisă de Dimitrie Cantemir în limba latină, la cererea Academiei din Berlin.

Mai mult decât atât însă, ei s-au străduit să cultive această vocație europeană în conștiința contemporanilor lor. Istoria, în concepția ei umanistă, nu mai înseamnă doar o simplă înregistrare a faptelor politice și militare destinată unui cerc relativ restrâns de inițiați într-o limbă clasică. Rosturile ei educativ-militante au făcut-o să-și caute formele de expresie în limba poporului. Secolul al XVII-lea este secolul triumfului limbii române în istoriografie, fenomen legat de transformările social-politice petrecute

¹ P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, Edit. Academiei R. P. România, 1965, p. 189.

² *Ibidem*.

³ V. Căndea, *Rațiunea dominantă Cluj-Napoca*, Editura Dacia, 1979, p. 9-31.

în societatea românească. „*Originea literaturii istorice în limba română stă deci în intrarea unei noi clase sociale, la începutul secolului al XVI-lea, în literatură, clasă care a căutat o nouă formă de expresie, potrivită cu gradul ei de cultură, adică limba națională*”⁴.

În secolul al XVII-lea, elementul de continuitate în viața politică a țării nu mai era reprezentat de domnie, ci de oligarhia boierească. Literatura istorică, cu mici excepții, este monopolizată de boierime în folosul ei. Scrierile istorice nu se mai constituie ca scrieri oficiale destinate domniei și domnitorilor, ci apar ca o istorie a „*neamului*” sau a „*țării*”, care devin coordonate fundamentale ale gândirii istorice umaniste. Puși în situația de a căuta un alt element de continuitate, umaniștii l-au găsit în individualitatea „*neamului*” sau a „*țării*”. Aceasta presupunea investigarea insistentă a originilor, clarificarea raporturilor cu alte țări sau neamuri, deci reconstituirea întregului drum parcurs în timp de poporul român.

Un proces evolutiv strâns legat de schimbarea obiectului istoriei umaniste în istorie a „*țării*” poate fi identificat în conținutul argumentației istorice. Dacă analistul epocii lui Ștefan cel Mare putea să vină în fața Europei creștine cu argumentul victoriilor militare, umaniștii secolului al XVII-lea trăiesc o epocă în care ființa istorică a Țărilor Române este amenințată cu dispariția, fără a dispune de resurse proprii pentru a se opune Imperiului Otoman. Argumentul rezistenței militare se află în desuetudine datorită unei situații obiective.

Pe de altă parte, însă, el nu mai corespunde nici concepției umaniste care se orientează hotărât spre o altă tablă de valori istorice în care forța militară își pierde importanța. Noua boierime, ale cărei interese generale le exprimă umaniștii, nu mai e influențată doar de marile izbânzii militare ci și de alte valori, cum sunt cele economice sau culturale. Miron Costin caracterizează domnia lui Vasile Lupu cu cuvintele „*vremi fericite*” pentru că „*...atuncea au fostu plină Țara Leșească de aur, la care cureaua Moldova cu boi de negoț, cu cai, cu miere și aducea dintr-aceea țară aur și argintu*”⁵.

Într-o epocă în care dreptul istoric la existență al statalității românești era contestat, umaniștii români au adus în prim-planul argumentației istorice ideea originii latine a poporului și limbii române, adică a unei moșteniri nobile pe linia civilizației europene, care îi conferă dreptul la existență de sine stătătoare.

Receptarea elementelor de istorie universală în istoriografia umanistă se va face, prin urmare, conform unei noi concepții istorice, cu un nou sistem de valori, care apropie istoriografia umanistă de știința istorică. Din analiza globală a informației de istorie universală prezentă în istoriografia umanistă a secolului al XVII-lea, prima constatare care se impune este cea a unei extraordinare deschideri de orizonturi, atât în extensiunea spațial-temporală a faptelor de istorie universală receptate, cât și în diversificarea conținutului informației care vizează, deopotrivă, aspecte economice, sociale, politice și culturale. Se impune, astfel, o abordare sistematică, structurată pe câteva tendințe principale care se desprind prin analiza critică și comparată a textelor.

---

⁴ P. P. Panaitescu, *Contribuții la istoria culturii românești*, București, Edit. Minerva, 1961, p. 357. (în continuare *Contribuții ...*)

⁵ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor*, București, Edit. Minerva, 1979, p. 97. (în continuare *Letopisețul...*)

Prima tendință vizează extensiunea dimensiunii temporale a orizontului istoric în istoriografia umanistă românească. Putem considera că în cadrul scrierilor umaniste apare pentru prima dată în istoriografia românească preocuparea sistematică și conștient orientată pentru informația de istorie universală antică. Cum se explică acest interes acordat istoriei antice? Răspunsul trebuie căutat în noua modalitate de abordare a faptelor istorice. Preocupându-se de reconstituirea istoriei „țării”, în căutarea originilor poporului român, umaniștii erau nevoiți să coboare până la nivelul istoriei antice. Ei aveau de rezolvat problema încadrării istoriei poporului român pe axa temporală a istoriei universale. În tentativa lor, au fost influențați de mediul cultural al umanismului european târziu în care s-au format și în care au avut acces la numeroase opere ale Antichității și Renașterii, în acestea din urmă găsind preocupări pentru istoria originilor popoarelor europene. În bună parte, însă, preocupările lor pentru căutarea originilor poporului român răspundeau și unor afirmații eronate în legătură cu această problemă prezente în unele opere ale unor scriitori maghiari, polonezi și italieni, ca și în mentalitatea epocii, căreia i-a căzut victimă Simion Dascălu, cel care a interpolat în cadrul „*Letopiseșului*” lui Grigore Ureche legenda descendenței poporului român din condamnații din temnițele Romei. P. P. Panaitescu pune în directă legătură „indignarea”⁶ stârnită de această „basnă” în rândul umaniștilor români cu tentativele lor erudite de a scoate la lumină adevărul în problema originilor poporului român în opere capitale: „*De neamul moldovenilor*” a lui Miron Costin, „*Istoria Țării Rumânești*” a stolnicului Constantin Cantacuzino, „*Letopiseșul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601*” al lui Nicolae Costin, „*Hronicul vechimei a romanomoldovlahilor*” al lui Dimitrie Cantemir.

Preocupându-se de istoria începuturilor poporului român, umaniștii au resimțit lipsa izvoarelor istorice interne pe care să-și bazeze argumentația. În „*Predoslovia*” la „*Istoria Țării Rumânești*”, stolnicul Constantin Cantacuzino constata: „*Ci dar cu greu și cu nămar iaste a da zic neștine începătură celor ce mai despre toate părțile întunerec iastă, precum și mie acum se întîmplă a veni, vrînd, cum am pomenit mai sus a istoriei ale țării ce-i zicem noi astăzi rumânești*”⁷. Lipsa izvoarelor interne pentru istoria începuturilor poporului român a făcut necesar apelul la izvoarele narrative externe – operele Antichității și Renașterii - prin contact direct sau prin filieră polonă, maghiară, germană, sau italiană: „*Ci dar așa lucrul fiind ce a face eu n-am fără cât, iastă, dupe la istoricii streini, pe la greci, pe la leși, pe la unguri și pe la alții voi umbla a cere și a-mi îndatori*”⁸.

În lucrările umaniștilor români consacrate problemei originilor poporului român, ca reflex al lipsei de informație internă, întâlnim o abundență erudită de scriitori străini citați, începând cu cei antici pînă la contemporani. Nu e vorba doar de istorie. Dimitrie Cantemir întocmește „*Catastihul istoricilor, geografilor, filosofilor, poeticilor și a altor oameni învățați elini, latini și de alte neamuri a căror nume să pomenesc și*

---

⁶ P. P. Panaitescu, *Contribuții...*, p. 524.

⁷ Stolnicul Constantin Cantacuzino, *Istoria Țării Rumânești*, în M. Gregorian, *Cronicari munteni*, vol. I, București, E. P. L., 196, p. 4.

⁸ *Ibidem*, p. 6.

*mărturiile li se aduc într-acest Hronic*⁹, o listă de 154 de nume ordonate după principiul alfabetului. S-a produs, astfel, o sporire a contactelor cu informația de istorie universală, care a dat noi dimensiuni orizontului cultural al epocii.

Un progres cert constatăm și în atitudinea critică a umaniștilor români față de informația de istorie cuprinsă în izvoarele narrative externe. Umaniștii români nu au apelat la sursele de istorie generală ca la niște autorități incontestabile, cu excepția lui N. Costin care se mulțumește doar să le compileze. Este semnificativ faptul că de multe ori apelul la sursele externe se face pentru a le combate cu argumente proprii, logic construite sau prin confruntarea lor directă. Stolnicul C. Cantacuzino arată că a recurs la izvoare străine „*măcar că unii dintr-aceia scriu de dînsa ca niște streini ce sunt și și voiitori de rău unii, nu adevărul scriu...*”¹⁰ Din perspectivă preiluministă, Dimitrie Cantemir face distincția între scrisul istoric și istoria realitate. În legătură cu luptele dintre bizantini și turci oglindite în scrierilor istoricilor bizantini el constată: „*...însă istoricii vremilor sale, pre greci foarte adese, iară pre turci foarte rar biruitori pomelesc. Deci în scrisori biruința grecilor asupra turcilor citind, în lucru răsturnarea și prăpădenia a atâtea și atâtea împărății, crăii și domnii jelim și ne mierăm...*”¹¹ Identificăm, așadar, în scrierile istorice umaniste din secolul al XVII-lea un început de critică istorică: investigația istoricului umanist nu mai înseamnă doar compilarea unor surse ci, în primul rând, meditația asupra lor.

Faptul că umaniștii români au fost nevoiți să recurgă la izvoarele narrative externe ne arată că nu ei au descoperit ideea originii latine a poporului român, ea fiind prezentă în scrierile umaniștilor italieni încă din secolele al XV-lea și al XVI-lea¹²

Meritul lor constă în faptul că au fundamentat științific ideea romanității românilor la nivelul cel mai înalt posibil în tiparele gândirii specifice tranziției de la medieval la modern, completând analiza critică a surselor cu argumente proprii, de ordin lingvistic sau preluate din patrimoniul bogatei noastre tradiții istorice. Pledând pentru latinitatea poporului român, ei nu s-au mulțumit să schițeze doar un expozeu schematic al trecutului îndepărtat al poporului român, ci au identificat numeroase conexiuni prin care au încercat să plaseze această temă într-un amplu cadru de istorie universală.

Interesul principal al umaniștilor în cadrul preocupărilor pentru istoria universală antică se îndreaptă către Imperiul roman. Istoria romanilor a constituit un punct de atracție pentru umanismul Renașterii în general. Umaniștii români știau că poporul român este urmașul doar al acelor romani colonizați în Dacia de către Traian după războaiele cu Decebal dar vrând să scoată în evidență originea nobilă și vocația civilizatoare a poporului român, ei au abordat istoria romanilor de la începuturile legendare ale Romei și până la căderea Imperiului roman de apus. Coborând în timp pe firul istoriei, ei nu s-au oprit la începuturile Romei și au mers mai departe în urmă până

---

⁹ D. Cantemir, *Hronicul vechimei a romanomoldovlahilor* editat de Gr. Tocilescu, în *Operele principelui D. Cantemir*

publicate de Academia Română, tom .VIII, București, Inst. de arte grafice Carol Gobl, 1901, p. 49-53.

¹⁰ Stolnicul Constantin Cantacuzino, *op.cit.*, p. 8.

¹¹ D. Cantemir, *op.cit.*, p. 174.

¹² I. C. Chișimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, București, Edit. Acad. R. P. Române, 1972, p. 159-196.

la începuturile biblice ale omenirii. Fără să dea dovadă de discernământ critic, ci mai mult de o erudiție rece, manieristă, N. Costin încorporează în primele cinci capitole din „*Letopisețul*” său, conform modelului¹³, istoria națională în istoria universală de la creație, căutând să fixeze locul pe care poporul român îl ocupă în arborele genealogic al neamurilor, după Biblie. În acest tipar cultural medieval s-a născut însă o idee de filozofie a istoriei preluată de către umaniștii români în intenția de a-și ordona discursul de istorie universală antică: ideea succesiunii monarhiilor. Pentru stolnicul C. Cantacuzino ea este legea fatală a oricărei evoluții: „*Însă iaste a să mai ști, că toate lucrurile câte sunt în lume au și aceste trei stepene dupre ce să fac, adecâte urcarea, starea și pogorârea, au cum le zic alții adaogerea, starea și plecarea*”¹⁴.

Miron Costin o aplică și în cazul Poloniei contemporane: „*Așea toate împărățiile cându prea să suie la mare tărie, neavându loc să să mai sus suie, cad și purced îndărăptu, cum vedem și Crăia Leșească*”¹⁵.

Sucesiunea imperiilor, cu informații laconice despre fiecare, este urmărită de stolnicul C. Cantacuzino începând cu „... *monarhia Siriilor, carea 1300 de ani au stătut și așa cu Sardanapal, cel dupe urmă monarhu al lor, perind și arzând, s-au stins...*”¹⁶, iar de către D. Cantemir, începând cu „*împărăția Egiptului*”, până la formarea Imperiului Roman „...*când cea mai puternică și mai mare decât toate acestea, Roma au răsărit și au venit foarte din mici și slabe începuturi*”¹⁷. Pentru istoria Imperiului Roman, informația de istorie universală prezentă în scrierile umaniștilor români depășește caracterul general al informației despre imperiile anterioare, se diversifică și se detaliază. Istoria Imperiului Roman reflectată în operele umaniștilor români este istoria unui mare imperiu militar „*care de la apus la răsărit sărisă și de la amezăzi la miazănoapte se întinsese și cu măminos trupul puterii armelor, puțin de nu toată fața pământului lăcuit căptușisă*”¹⁸. Ei au fost impresionați de forța militară a imperiului dar admirația lor nu se îndreaptă către această valoare care s-a dovedit perisabilă, în virtutea legii fatale a succesiunii monarhiilor. Conform concepției umaniste asupra societății, atașamentul lor se îndreaptă spre valorile culturale elaborate de „*elini*”, preluate apoi și dezvoltate de către romani, care se trag „*dintr-acesta neam al Ellinilor*”¹⁹, în privința conceptului de civilizație. Romanii nu au fost doar cuceritorii lumii ci și organizatorii ei, apărători ai valorilor civilizației, trăsătură care-i distinge de popoarele doar cuceritoare: „*Căci într-alt chip acea împărăție foarte au stătut diriaptă și milostivă și era privighetoare în toate cele cuvioase și direpte mai mult decât toate alalte monarhii și stăpâniri câte au stătut în lume și pînă astăzi stau*”²⁰.

Atașamentului față de valorile de civilizație dezvoltate de către romani, umaniștii români îi conferă o semnificație educativ-militantă. Ca urmași ai romanilor, românii moștenesc o vocație civilizatoare, garanție a perpetuării ființei lor istorice chiar

---

¹³ M. Strykovsky, *Cronika litevska*, într-o ediție neidentificată.

¹⁴ Stolnicul Constantin Cantacuzino, *op.cit.*, p. 63.

¹⁵ Miron Costin, *Letopisețul...*, p. 103.

¹⁶ D. Cantemir, *op. cit.*, p. 170.

¹⁷ Stolnicul Constantin Cantacuzino, *op.cit.*, p. 58.

¹⁸ D. Cantemir, *op. cit.*, p. 86.

¹⁹ *Ibidem*, p. 89.

²⁰ Stolnicul Constantin Cantacuzino, *op.cit.*, p.19.

în condițiile geopolitice vitrege ale vremii. „*Totuși (românii, n n.) nu s-au sălbăticit cu totul din cauza seminței celei bune semănate mai întâi în acest popor, căci natura cea dintâi a lucrurilor nu piere ci, dimpotrivă, se păstrează veșnic, măcar în parte*”²¹. Ei vin cu acest argument în fața Europei dar și a propriului popor: „*Caută-te dară acum, cetitoriule, ca într-o oglindă și te privește de unde ești, lepădându de la tine toate celelalte basne, câte unii au însemnatu de tine*...”²²

Chiar și atunci când tratează istoria romanilor, umaniștii români fac o profesiune de credință din propria lor concepție social-politică, pe care o aplică trecutului. Miron Costin își exprimă simpatia față de regimul republicii aristocratice romane: „*De mirat lucru că această împărăție, la câtă putere și lățime au venit, totu într-acele 500 de ani, de suptu cârma sfetnicilor au crescut*.”²³ Cauza decăderii puterii romane este considerată „... din rea și desfrânată cârma împăraților răi și zburdați.”²⁴ Față de regimul împăraților „*tirani*”, stolnicul C. Cantacuzino exprimă ideea modernă a societății guvernată de legi: „...*că apoi ei au apucat împărăția și vrând fieștecarele a împărăți cum îi va fi voia nu dupre cum legile și obiceiurile lor erau puse*”²⁵.

Imperiul Bizantin apare la umaniștii români ca o prelungire a Imperiului Roman. Rolul său în istorie a fost pozitiv pentru că a asigurat transmiterea în cadrul culturii bizantine a cuceririlor geniului roman, îmbrăcate în veșmântul ortodoxiei. Lupta Bizanțului împotriva popoarelor migratoare, a arabilor și a turcilor, deși este văzută, în primul rând, ca o luptă pentru apărare ortodoxiei, capătă dimensiunile luptei pentru apărarea civilizației. Dar atașamentul față de „*legea*” ortodoxă nu s-a transformat la umaniștii români într-un conservatorism dogmatic. Atunci când consemnează marea schismă dintre bisericile Răsăritului și Apusului sau tentativele ulterioare de unire ei nu se situează în vreuna din tabere, păstrând ideea solidarității creștine în lupta împotriva pericolului otoman. După conciliul de la Florența pe care îl datează eronat în 1432, Grigore Ureche conchide: „...*iară după săbor, atâta oțărătură stătu într-amondoao bisericile de nu să pot vedea cu dragoste, ce una pre alta hulește și de faimă și una pe alta va să pogoare și să o calce*.”²⁶

Legea ortodoxă nu este confundată cu civilizația. În conștiința umaniștilor căderea Bizanțului a fost însoțită de o „*translatio studii*” spre Apusul catolic care, la rândul său, a conservat și dezvoltat cuceririle geniului european: „*Iară carii dentru dânșii încă poftesc a ști și a învăța oareceși...ei în Țara Frâncească să duc... Iară alții rămâind acolo să papistășesc... măcar că-i și-i batjocoresc frâncii zicându-le că dăscăliile lor, adecăte ei, elinii, au fugit și au mers la dânșii*.”²⁷ Italia „...*este acum scaunul și cuibul a toată dăscălia și învățătura cum era într-o vreme la greci Athina, acum Padova la Italiia și de alte iscusită și trufașă meșteșuguri*...”²⁸

²¹ Miron Costin, *Poema polonă*, în *Opere*, Vol. I, București, Edit. Acad. R. P. Române, 1965, p. 253.

²² Idem., *Letopisețul...*, p. 195

²³ *Ibidem*, p.100.

²⁴ *Ibidem*, p. 104

²⁵ Stolnicul Constantin Cantacuzino, *op .cit .*, p. 19

²⁶ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, Minerva, 1978, p. 26.

²⁷ Stolnicul C. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 19.

²⁸ Miron Costin, *Letopisețul...*, p.194.

Se cristalizează astfel „...un sistem de valori elaborate prin reafirmarea unei tradiții îndelungate de cultură și prin statuarea conștiinței europene a poporului care descinde din romani, și-a însușit cultura elină, a dezvoltat modelul bizantin și urmărește înfăptuirile din centrele spre care s-a deplasat cultivarea studiilor.”²⁹

O a doua tendință care apare în legătură cu preocupările de istorie universală în scrierile umaniste o constituie lărgirea considerabilă a orizontului istorico-geografic în lucrările consacrate istoriei contemporane vremii lor (medievale), în special în „*Letopiseșul Țării Moldovei de când s-au descălecat țara...până la Aron Vodă*” de Grigore Ureche și în „*Letopiseșul Țării Moldovei de la Aaron Vodă încoace...*” de Miron Costin.

Interesul umaniștilor români pentru descrierile istorico-etno-geografice se plasează în cadrul general al umanismului. Apariția și dezvoltarea umanismului european a coincis cu un context social-economic în care burghezia comercială și bancară apuseană și-a extins treptat preocupările la scară mondială. Căutarea de bogății și mai ales de metale prețioase, aur și argint pentru baterea monedei de schimb din ce în ce mai necesară în cadrul noilor relații economice a deschis epoca marilor descoperiri geografice. Ca atare, preocupările geografice și astronomice au luat un mare avânt.

Pentru apusul Europei, în secolul al XV-lea, Europa răsăriteană era încă puțin cunoscută. Prin urmare „preocuparea pentru geografia și istoria popoarelor din răsăritul Europei cu care contactul economic și politic este tot mai strâns crește atât de mult încât călători și soli, la sfârșitul secolului al XV-lea și în secolul al XVI-lea adună cronici istorice și fac descrieri de călătorii.”³⁰ Descrierile istorico-geografice devin unul din genurile literare cele mai căutate în epocă și cunosc o mare răspândire. Umaniștii polonezi au devenit o adevărată placă turnantă pentru culegerea informațiilor despre Europa răsăriteană, iar Universitatea din Cracovia ajunge de timpuriu un centru al studiilor geografice la curent cu mișcarea apuseană.

Formați în mediu cultural al umanismului târziu italian (stolnicul Constantin Cantacuzino) și al celui polonez, de factură iezuită (Grigore Ureche și Miron Costin), umaniștii români au cunoscut rezultatele cercetărilor istorico-geografice apusene concretizate în marile cosmografii universale care cunosc o deosebită răspândire după inventarea tiparului cu litere mobile. Cunoștințele lor de geografie generală sunt destul de precise: ei au la dispoziție hărți și manuale care le permit să fixeze contururile țărilor și continentelor, să localizeze marile orașe, să delimiteze teritoriile locuite de popoare sau în care au pătruns prin migrație. Ca și contemporanii lor, umaniștii români împart lumea cunoscută în patru părți: „...în patru părți dară gheografii cești mai noi împărțind pământul, adecâte în Asia, în Africa și în Evropa și în America, și cea decât toate mai mare, cum s-au zis, iaste Asia.”³¹ Miron Costin are cunoștință că pământul e rotund când vorbește despre poziția Americii: „...că fiind pământul rătundu, cum ar hi

---

²⁹ Al. Dușu, *Etapele culturii europene în viziunea umaniștilor români (sec. XVII-XVIII)*, în *Revista de istorie*, 1974, nr. 5, p.711-727.

³⁰ I. C. Chițimia, *op. cit.*, p.169.

³¹ Stolnicul Constantin Cantacuzino, *op. cit.* p.65.

împotriva noastră, suptu noi acea parte este...³² și că uscatul e înconjurat de oceanul planetar: „...Marea Ochianului carea încunjură pământul.”³³

Umaniștii români nu s-au oprit însă doar la rezultatele cercetărilor apusenilor. Stolnicul Constantin Cantacuzino întocmește prima hartă a Țării Românești. Pentru Europa orientală ei dețin date mai exacte decât cartografiile occidentale, ale căror informații le corectează sau le completează, cum procedează, de exemplu, Grigore Ureche: „Vor unii Moldovei să-i zică că au chiebat-o Sfiția, sau Scithia, pre limba slovenească. Ce Sfiția coprinde loc mult, nu numai al nostru...”³⁴

Devine, astfel, explicabil interesul umaniștilor din secolul al XVII-lea pentru descrierile istorice și etno-geografice, manifest încă în opera celui considerat primul reprezentant al umanismului românesc din acest secol, Grigore Ureche. După epoca lui Ștefan cel Mare, el introduce în textul „*Letopiseșului*” o digresiune dedicată popoarelor vecine Moldovei: polonezi, turci, tătari, transilvăneni. Titlul este sugestiv: „*Povestea și tocmeala altor țări ce suntu prinprejur, cum nu să cade să nu pomenim fiindu-ne vecini de aproape.*”³⁵ Expresia „*fiindu-ne vecini de aproape*”, mai mult decât o simplă localizare geografică, include ideea legăturilor diverse care s-au stabilit de-a lungul istoriei între Moldova și țările vecine. Capitolul dedicat „*Pentru Țara Ungurească de Jos și Ardealul de Sus.*”³⁶ este introdus astfel: „*Aicia nu vom lăsa și de Ardeal sau Țara Ungurească, cumu-i zic unii, ca să nu atingem și să pomenim de începutul lor și de obiceiul lor, fiindu-ne vecini de aproape și de multe ori năzuia domnul Țării Moldovei de să acioa și să ajutoria de la dânșii.*”³⁷ Prezența unui capitol „*De împărăția turcilor.*”³⁸ este justificată astfel: „*Aicea de vom scrie și vom pomeni de începătura și adaosul turcilor și de împărăția lor, nu vom greși, că să vede că-i fără cale ca să nu pomenim și să nu scriem, că suptu mâna lor și suptu jugul lor suntem șerbi.*”³⁹ Este o primă tentativă de schițare conștientă a unui cadru general pentru desfășurarea istoriei interne chiar dacă se reduce la o simplă inserare în cadrul textului „*Letopiseșului*” a patru capitole dedicate popoarelor vecine, a căror prezență nu poate fi justificată altfel.

Cele patru capitole sunt, de fapt, descrieri istorico-geografico-etnice în spirit umanist. Structura conținutului lor este în mare parte asemănătoare prin natura informațiilor pe care le conțin (geografice, politico-militare, economice, etno-culturale), cu deosebirea că în capitolul dedicat Imperiului otoman predomină informația politico-militară datorită specificului acestuia și interesului epocii. Pentru a le redacta, Grigore Ureche a fost nevoit să recurgă la izvoare poloneze și apusene în limba latină. Două constatări se impun în legătură cu această problemă. În primul rând, nu a fost doar o simplă compilare a unu-două izvoare - așa cum se acreditase în literatura noastră istorică - pe care P. P. Panaitescu le identifica cu „*Cronika polska*” de Ioachim Bielski publicată sub numele tatălui său Martin Bielski și „*Cosmografia*” lui Gerhard Mercator

---

³² Miron Costin, *Letopiseșul*....., p. 211.

³³ *Ibidem*, p. 212 .

³⁴ Grigore Ureche, *op .cit.*, p. 10.

³⁵ *Ibidem*, p. 71.

³⁶ *Ibidem*, p. 83.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, p. 77.

³⁹ *Ibidem*.

sau o altă cosmografie apropiată.⁴⁰ Din analiza și compararea textelor reiese că Grigore Ureche a avut la dispoziție și a folosit, pentru că formația sa culturală i-o permitea, un ansamblu de izvoare ale căror date le-a confruntat și le-a completat „*cu observații proprii din experiența sa de viață*”⁴¹, pentru regiunile pe care le cunoștea mai bine: Transilvania și Polonia, Astfel, el dă numele românești al regiunilor Ardealului iar afirmația că „...românii, câți se află lăcuiitori în Țara Ungurească și la Ardeal și la Maramorășu, de la un loc sunt cu moldovenii și toți de la Râm se trag”⁴², nu poartă amprenta unui izvor străin.

În al doilea rând, Grigore Ureche ia atitudine proprie în sensul formației sale culturale și al intereselor clasei pe care o reprezintă față de faptele consemnate. El este recunoscător mediului cultural în care s-a format și își exprimă, în spirit umanist, admirația față de preocupările culturale ale polonezilor: „*Leșii sunt oameni învățați de carte, că pentru învățatură nu li-i preget nici trudă, nici cheltuială, ce încunjură țările de învăță ca să deprindă tinerețele truda și la bătrânețe înțelepciunea.*”⁴³ Aceste rânduri ni-l arată pe Grigore Ureche cunoscător al contactelor culturale polone cu Apusul, nu un simplu compilator.

Referindu-se la regimul social-politic din țările descrise, Grigore Ureche își exprimă propriile opțiuni care sunt, în fond, opțiunile boierimii moldovene din secolul al XVII-lea. Idealul social-politic pe care Grigore Ureche îl consideră ca model pentru societatea moldoveană este regimul nobiliar polonez unde „... *nemișii nu așa de crai ascultă, cum de lege...*”⁴⁴, iar „*Craii nu ceia ce-s moșneni crăiescu, ci pre carile îl aleg ei*”⁴⁵. Fără să-și poată da seama că Polonia se afla pe aceeași linie de decădere politico-militară ca și Moldova, Grigore Ureche considera că tocmai datorită dominației nobilimii în stat, Polonia a rămas puternică și de neînvinge încât „*Turcii carii pre la alte țări au izbânditu și au luat cetăți, iară la leși, de câte ori s-au ispitit cu rușine s-au întorsu.*”⁴⁶

„*Ureche rămâne astfel, în mijlocul lumii feudale, un reprezentant al ei din a doua fază a feudalității din țara noastră*”⁴⁷.

O descriere etno-geografică și istorică realizează și Miron Costin în capitolul I din „*De neamul moldovenilor*”, intitulat „*De Italia*”. Admirația sa se îndreaptă spre viața economică și culturală a Italiei: „*Este Țara Italiei plină, cum se zice ca o rodie, plină de cetăți și orașe iscusite, mulțime și desime de oameni, târguri vestite pline de toate bivșuguri...*”⁴⁸, care constituie un termen de comparație pentru Moldova, ale cărei bogății erau exploatate de Imperiul Otoman.

La Miron Costin distingem un progres în modalitatea de receptare a informației de istorie universală.

⁴⁰ P. P. Panaitescu, *Contribuții...*, p. 511-519.

⁴¹ P. Teodor, *Evoluția gândirii istorice românești*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1970, p.13; I.C. Chițimia, *op.cit.*, p. 197-211

⁴² Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 9

⁴³ *Ibidem*, p. 73

⁴⁴ *Ibidem*, p. 72.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 73.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ P. P. Panaitescu, *Contribuții...*, p. 486.

⁴⁸ Miron Costin, *Letopisețul...*, p. 124.

Dacă Grigore Ureche, resimțind necesitatea unui cadru de istorie generală pentru istoria internă, l-a realizat prin juxtapunere, care nu lăsa posibilitatea conexiunilor între extern și intern decât în mod redus, în opera lui Miron Costin, cadrul de istorie generală dobândește consistență la nivelul întregii opere, deschizând posibilitatea descoperirii conexiunilor dintre evenimentele contemporane din istoria universală și istoria națională. Astfel, evenimentele de istorie universală, nu numai că nu mai apar izolate în contextul cronicii, dar sunt folosite pentru a ușura înțelegerea semnificației faptelor istorice care au avut loc în Țările Române. Se realizează, pentru prima dată în istoriografia noastră, adevărata integrare a istoriei naționale în cadrul istoriei universale, evoluție care își va găsi o fidelă continuare în operele istorice ale lui Ion Neculce și Dimitrie Cantemir. Pentru Miron Costin, integrarea istoriei interne în cadrul istoriei generale este un scop conștient urmărit: „Și aceia să știe, că această țară fiindu mai mică, nici un lucru singur den sine, fără adunare și amestec cu alte țări n-au făcut.”⁴⁹ Informația de istorie universală, pe lângă faptul că asigură un cadru adecvat pentru istoria internă, este investită cu un rol politico-educativ mai complex, depășindu-se concepția simplist moralizatoare a istoriei: „Iar mai ales în trebile țarilor și a chivernisirilor la vremi cumplite asupra țării să știe, domnii mai ales, apoi boierii, sfetnicii domnilor și a țărilor megieșe cu vremi trecute,... ca să urmeze cele bune, de cele rele să știe ferească.”⁵⁰

A treia tendință care se manifestă în legătură cu prezența informației de istorie universală în scrierile umaniștilor români o constituie noua abordare a informațiilor istorice receptate prin prisma relațiilor Țărilor Române cu Imperiul Otoman. În conturarea unui cadru de istorie generală care să integreze istoria internă, relațiile Țărilor Române cu Imperiul Otoman au constituit constanta politică definitorie pentru întreaga noastră istoriografie medievală.

În secolul al XVII-lea apar și se dezvoltă germenii declinului otoman, care devine evident după 1683, odată cu înfrângerea lui Kara-Mustafa sub zidurile Vienei. Dominația otomană asupra Țărilor Române nu a slăbit însă, ci, dimpotrivă, s-a accentuat, pentru că marile campanii militare soldate cu victorii s-au rărit, secând astfel un important izvor de venituri, care a fost compensat prin exploatarea mai accentuată a provinciilor. Țările Române, aflate în aceeași perioadă într-o situație de declin militar, nu se puteau opune prin propriile resurse noului impact otoman. S-a creat o atmosferă de teamă și neîncredere în legătură cu posibilitatea supraviețuirii lor ca entități statale autonome. Într-o epocă în care: „sosiră asupra noastră cumplite acestea vremi de acmu, de nu stăm de scrisori ce de griji și suspini...iară noi prăvim cumplite vremi și cumpănă mare pământului nostru și nouă.”⁵¹ Miron Costin se temea de „...stingerea și țării noastre.”⁵² În aceste condiții, în care soarta Țărilor Române era din ce în ce mai strâns legată de evenimentele în care era implicat Imperiul otoman, constatăm o prezență sporită a acestuia în paginile cronicilor din secolul al XVII-lea.

Informațiile despre Imperiul otoman sunt relevante pentru saltul calitativ înregistrat de informația de istorie universală în istoriografia umanistă: se diversifică, se

⁴⁹ *Ibidem*, p. 108.

⁵⁰ M. Costin, *Istoria de Crăiia Ungurească*, în *Opere*, vol. II., ed. cit., p.55.

⁵¹ *Idem*, *Letopisețul...*, p. 9.

⁵² *Ibidem*, p.101.

detaliază, capătă noi dimensiuni. Este semnificativ faptul că din cele patru capitole consacrate de Grigore Ureche popoarelor vecine, cel referitor la Imperiul Otoman este cel mai întins, aproape cât celelalte trei la un loc. În „*Letopisețul*” lui Miron Costin, Imperiul Otoman devine cadrul permanent în funcție de care se desfășoară istoria internă. Dacă în analele secolului al XV-lea turcii apăreau mai mult ca niște forțe misterioase ale răului, în opera lui Miron Costin apar în prim-plan forțele vii, reprezentanții puterii turcești: sultanul, demnitarii, armata, deoarece orice schimbare a lor putea afecta poziția unui domn sau a unei grupări boierești. Relațiile dintre Moldova și Poartă depășesc stadiul relațiilor bilaterale, cu efecte doar în cadrul solidarității creștine. „*Letopisețul*” lui Miron Costin cuprinde o epocă în care relațiile dintre cele două părți devin mai complexe. Istoria politică a sud-estului Europei era dominată de relațiile dintre turci, cazaci, polonezi. Moldova era continuu antrenată în luptele care se desfășurau aici și orice schimbare în raporturile de forțe se putea repercuta asupra situației ei politice.

Intensificarea activității internaționale la hotarele Moldovei implica o atenție sporită din partea Imperiului otoman și o frecvență sporită a contactelor directe. De aceea, în paginile „*Letopisețului*” lui Miron Costin, mențiunile despre turci sunt mai numeroase decât la predecesorii săi. Dacă în operele acestora, raporturile cu turcii aveau mai mult un caracter episodic, la Miron Costin ele intră ca un element esențial în însăși istoria Moldovei, chiar și prin influențe indirecte. De exemplu, expediția turcească în Persia din 1638, soldată cu cucerirea Bagdadului, a avut repercusiuni favorabile pentru Moldova: „*Sultan Murat într-acoalea zăbăvindu-se cu oștile, iară aicea, în ceste părți, sta fericite vacuri și liniște și pace întemeiată den toate părțile...*”⁵³

Față de problema otomană, putem considera că societatea românească și-a definit deja atitudinile mentale și afective încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea. Dar, sub bogăția detaliilor și prin conținutul lor, putem sesiza totuși tendințe noi în istoriografia secolului al XVII-lea. În „*Letopisețul*” lui Grigore Ureche două lumi continuă să se afle față în față, ireductibile, în ciuda compromisurilor impuse de relativul echilibru al raporturilor de forțe: lumea creștină și lumea islamică. Ideea solidarității creștine, dincolo de deosebirile confesionale, se păstrează. Belgradul e considerat „...*apărătură nu numai a Țării Ungurești, ci a toată creștinătatea...*”⁵⁴ Opoziția dintre turci și creștinătate este percepută de Grigore Ureche, în primul rând, sub aspect religios. Există în text pasaje în care se referă direct la religia islamică, „*Legea lui Moamed cea spurcată*”⁵⁵, autorul condamnând cu grele cuvinte turcirea lui Iliăș Vodă.

Pe plan politic, însă, opoziția față de turci exprimată în „*Letopisețul*” lui Ureche este mai mult o opoziție pasivă, care include compromisul și resemnarea. Cronicarul consemnează soluția de politică externă preconizată de către Ștefan cel Mare în „testamentul” său politic: „*arătându-le cum nu vor putea ține țara cum o au ținut-o el...au datu învățătură să închine turcilor*”⁵⁶. Pasajele care descriu abuzurile prin care Poarta își arogă drepturi din ce în ce mai mari asupra Moldovei (numirea domnilor, participarea la expedițiile turcești, etc.) nu conțin nici o reacție de condamnare, acestea

---

⁵³ *Ibidem*, p. 96

⁵⁴ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 80.

⁵⁵ *Ibidem*, p.109.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 71.

fiind considerate firești. După un secol de dominație otomană, relațiile de subordonare deveniseră, oarecum, normale.

Pentru cronicarul umanist al secolului al XVII-lea, idealul neatârării statale, în condițiile declinului intern și intensificării exploatării otomane, se păstrează, dar mai mult ca o valoare de ordin general, teoretic, decât ca o componentă a unui program politic generator de acțiuni imediate. Neputând găsi un model în epoca sa, Grigore Ureche l-a proiectat în trecut, în timpul lui Ștefan cel Mare, în ciuda antipatiei pe care o manifestă față de actele de autoritate ale acestuia. Dacă pentru domnia lui Ștefan cel Mare se putea crea mitul independenței totale, pentru timpurile mai recente colaborarea cu turcii devenise un aspect esențial al vieții politice care nu mai putea fi ignorat⁵⁷.

Miron Costin a fost martorul înfrângerilor turcilor la Hotin (1673) și la Viena (1683). Ele nu i-au sugerat cronicarului ideea declinului iremediabil al puterii otomane, dar au arătat că turcii pot fi înfrânți. Chiar dacă ideea declinului otoman nu apare evidentă pentru Miron Costin, un element nou față de predecesori își face loc în opera sa: el constată că între Moldova și Imperiul Otoman exista o uriașă disproporție de forțe, dar aceasta se datora nu unei creșteri a puterii otomane pe care evenimentele militare o infirmau, ci declinului Moldovei. Turcii erau prea puternici pentru resursele Moldovei, dar nu și invincibili. Cu sprijinul unei puteri creștine, capabilă să se măsoare cu Imperiul Otoman, Moldova putea fi eliberată. Pentru Miron Costin, această putere este Polonia, care oferea în plus și idealul social-politic al boierului moldovean: regimul nobiliar. E foarte probabil că memoriul adresat regelui Jan Sobieczki în 1684 de către boierii pribegi din Moldova, în care se cereau pentru boierimea moldoveană privilegiul „...așa cum sunt șleahța polonă și litvană”⁵⁸, să fi fost întocmit de Miron Costin. Oricum, el exprimă soluții de politică externă și internă spre care se îndrepta o parte a boierimii române în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. În concepția lui Miron Costin, Polonia însăși trebuia să fie interesată de eliberarea Moldovei: dacă turcii vor face Moldova pașalâc „...vei vedea, polonule, ce fel de vecini vei dobândi la granițele tale, ce nenorocire înseamnă să locuiești aproape de un astfel de vecin”⁵⁹.

Soluția de politică externă preconizată de Miron Costin ne arată că acesta, tributar concepției social-politice a categoriei sociale pe care o reprezintă, nu a înțeles că Polonia nobiliară se afla ea însăși într-un declin ireversibil începând cu mijlocul secolului al XVII-lea. El acordă un mare spațiu în „*Letopiseș*” răscoalei cazacilor conduși de Bogdan Hmelnițki pe care îl consideră: „...izvorul a tuturor răutăților și pustiității acestor părți, începutul căderii și împușinării Crăiei leșești, răsipa și pustiitatea și cazacilor, stingerea țării noastre.”⁶⁰ Sub impresia victoriilor poloneze de la Hotin (1673) și de la Viena (1683), obținute împotriva turcilor, el a continuat însă să creadă în posibilitățile de redresare a Poloniei nobiliare .

Există în istoriografia umanistă din secolul al XVII-lea și o tendință de abordare a istoriei Imperiului Otoman dintr-o perspectivă laică, trecând peste resentimentele de natură religioasă. Turcii nu mai apar ca niște abstracte forțe malefice, expli-

⁵⁷ M. Berza, Turcs, „L'Empire ottoman et relations roumaino-tourques dans l'histoire moldave du XV- XVII siècles”, în *Revue des études sud-est européennes*, 1972, X, nr. 2, p. 595-627.

⁵⁸ P. P. Panaitescu, *Contribuții...*, p. 526.

⁵⁹ Miron Costin, *Poema polonă*, în *vol. cit.*, p. 249.

⁶⁰ *Idem*, *Letopiseșul...*, p. 101

cate doar ca expresie a pedepsei divine, ei apar ca oameni cu calități și defecte. Sultanul Baiazid I este caracterizat astfel de către Grigore Ureche: „*Era om bărbatu, de minte ascuțitu și pohtitoriu de lucruri mari și îndrăznețu la fiecă să apuca.*”⁶¹ Ștefan cel Mare, la moartea sa, îi sfătuiește pe boieri și pe fiul său Bogdan să se închine turcilor pentru că „...*socotindu din toți mai puternic și mai înțeleptu pre turcu.*”⁶²

Ca și Giambattista Vico, umaniștii români susțin că Imperiul Otoman este o abatere de la cursul normal al monarhiilor, dar nu din motive religioase: „*Și iată că dintr-înșă mare parte turcii o au supus și o stăpânesc, nepăzind încă nici cele dreptăți și faceri de bine, care de mai înainte vreme de mai marii lor și de bunii de evlavie și de milostivii împărați puse în legi era și neclătit se păzia.*”⁶³ Ideea, la un nivel de abstractizare mai ridicat, este prezentă și la Dimitrie Cantemir în „*Monarchiarum physica examinatio*”.

Apare astfel un interes pentru mai buna cunoaștere a culturii islamice și a culturilor orientale. Pe lângă despotismul oriental și forța militară otomană, umaniștii descoperă valorile preluate din cultura persană și indiană, intrate într-o sinteză nouă în cadrul civilizației islamice. Acest interes își va găsi cea mai înaltă expresie în operele lui Dimitrie Cantemir consacrate culturii orientale. „*Sub acest aspect, umaniștii români dau noi dimensiuni imaginii civilizației care-și trasase coordonatele în Occident, ignorând contactele cu Orientul.*”⁶⁴

În concluzie, putem susține, pe baza aspectelor analizate, că în scrierile istorice umaniste informația de istorie universală a parcurs, sub toate aspectele, saltul care o apropie de informația istorică modernă.

„*Metoda lor (umaniștilor, n. n.) nu este impecabilă, ei nu epuizează sursele, nu respectă întotdeauna obiectivitatea, depășesc limitele impuse de mărturii. Dar metoda lor susține impecabil lucrarea pe care și-au propus-o: o demonstrație filosofică a unui destin istoric.*”⁶⁵

Summary

The study “Meaning of the information of universal history included in the humanist historiography from Romania” is made on the base of the critical and compared analysis of the texts of the main historical writings belonging to the humanist scholars Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Costin, Stolnicul Constantin Cantacuzino and Dimitrie Cantemir, whose works also present clear openings to “The Enlightenment”.

First, I specify the major marks that outline the social - political and cultural area of the emergence of the humanistic historical writings in Romanian. On the socio-political plan, the seventeenth century was the period of full affirmation of the nobility regime, where the political power was monopolized by a few big boyar families whose

---

⁶¹ Grigore Ureche, op. cit., p.79.

⁶² *Ibidem*, p. 71.

⁶³ Stolnicul C. Cantacuzino, *op.cit.*, p. 62

⁶⁴ Al. Duțu, *art. cit.*, p. 711-712

⁶⁵ *Ibidem*.

commercial and political ties encouraged cultural openings towards Europe. The representatives of the Romanian humanism belong to this new aristocracy, whose interests are expressed in their works. Starting from the idea of the Latin origin, they tried to give to the Romanians the rightful place in the civilized and Christian Europe, which imprinted a strong militant feature on the Romanian humanism.

I identified three trends that occur in connection with the receiving of the universal history information in the historical writings of the Romanian humanists, illustrated with numerous examples taken from the analyzed texts. The first trend is represented by the extension of the temporal dimension of the historical horizon, addressing to the ancient history, where the principal place is occupied by the Roman Empire. The second trend is that there is a considerable broadening of the historical and geographical horizon in the texts devoted to the contemporary period when the Romanian humanists lived and wrote, by the interest for the ethnic, historical and geographical descriptions related to the neighboring nations. Thus, it is achieved, for the first time, an integration of local history in the universal history. The third trend is the new perspective from which information about the relations of Romania with the Ottoman Empire is presented, that are diversified, detailed and acquire new dimensions.

The conclusion of the study is that the humanist historical writings, the information of the universal history acquired new meanings, which approach them to the modern historical science.